

УДК 636.03:330.522

*П.М. МУЗИКА, доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки підприємства, інновацій
та дорадництва в АПК імені І.В. Поповича*

Р.М. МИНІВ, кандидат економічних наук, доцент

К.М. ГІРНЯК, кандидат економічних наук, доцент

Львівський національний університет

ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Тенденції розвитку м'ясного тваринництва в контексті забезпечення продовольчої безпеки

Постановка проблеми. Стрімкий спад виробництва продукції в сільському господарстві, зокрема й м'яса, останніми роками набув негативних тенденцій, що поставило під загрозу продовольчу безпеку України.

Продовольча безпека — стан економіки, в тому числі її агропромислового комплексу, при якому стає можливим стабільне забезпечення за рахунок власного виробництва основними видами продовольства населення країни за обов'язкового пріоритету найбільш вразливих, малозабезпечених його верств і за умови фізичної й економічної доступності продуктів харчування в такій кількості та якості, яка необхідна для збереження й підтримки життя і дієздатності людей, повної або максимально можливої незалежності держави від зовнішніх джерел продовольства [11, с.26].

Поняття «продовольча безпека» двобічне. З одного боку, її розуміють та трактують як стан забезпеченості країни основними групами продовольства належної якості, що включені у продовольчий кошик, не нижче граничних норм, офіційно встановлених нормативними документами. Рівень продовольчої безпеки можна вимірювати, користуючись відповідними індиксаторами; з іншого боку, «продовольча безпека» – це функція (безпечна діяльність) продовольчої системи, спрямована на протидію загрозам власної

цілісності з метою створення умов для реалізації убезпечених інтересів у продовольчій сфері. З погляду продовольчої безпеки забезпечення країни продовольством має здійснюватися, передусім, за основними групами продовольства, що входить до складу продовольчого кошика.

Цей процес також відбувається шляхом:

власного виробництва основних груп продовольства (коли 70% і більше використовується в країні);

імпорту основних груп продовольства (коли 70% і більше імпортується в країну);

поєднання власного виробництва й імпорту основних груп продовольства залежно від реальної ситуації на продовольчому ринку в Україні та законодавчого регулювання.

З урахуванням життєвих потреб людини й можливостей держави в Україні на законодавчому рівні не закріплено мінімального переліку основних груп продовольчих товарів, які обов'язково мають бути фізично на продовольчому ринку та економічно ефективними для найвразливіших верств населення. Як наслідок, відсутність відповідної безпекової продовольчої політики й конкретної програми забезпечення продовольчої безпеки країни.

Закріплено 12 основних продовольчих товарів у проекті Закону України «Про продовольчу безпеку України», який був розроблений ще у 2012 році, зареєстрований у Верховній Раді України від 24.10.2012 р.

© П.М. Музика, Р.М. Минів, К.М. Гірняк, 2017

№11378 [1]. Разом із тим з погляду продовольчої безпеки мова повина йти не лише про групи та види продовольства, а й про їхні кількісні показники з граничними значеннями. Саме вони є інформаторами продовольчої безпеки, що показують меншу наявність продовольства на ринку, нижче якої не можна опускатися, оскільки це створить сприятливі умови для виникнення загроз у державі соціального характеру [11].

Із погляду забезпечення продовольчої безпеки потрібно знати не тільки природу виникнення загроз, а також можливі їхні види на кожному етапі (елементі, сегменті, агрегаті) забезпечення країни основними групами продовольства та продовольчій безпеці. У своїх дослідженнях акцентуємо увагу на питаннях потреби збільшення обсягів виробництва м'яса і м'ясопродуктів в Україні упродовж 2005–2015 років. За ці роки значно зменшилися обсяги виробництва м'яса та м'ясопродуктів. Разом із тим імпорт м'яса становить 16-20% від загальної кількості м'ясної сировини. Якщо враховувати, що межа продовольчої безпеки знаходиться, за різними оцінками, на рівні імпорту продовольства від 18 до 35% від загальної потреби, то питання збільшення обсягів виробництва м'яса й м'ясопродуктів підприємствами м'ясопереробної промисловості є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення перспектив виробництва м'яса висвітлені у працях П.С. Березівського [2], М.В. Гладія [10], М.В. Зось-Кіора [3], Ю.В. Керсанюка [4], В.Я. Месель-Веселяка [5], П.Т. Саблука [10], В.І. Франчука [11] та ін. У дослідженнях цих учених аналізувалися різні аспекти становлення й інтенсифікації виробництва м'яса, пропонувалися теоретичні та практичні рекомендації щодо забезпечення підвищення ефективності функціонування підприємств. Однак проблема обґрунтування тенденцій виробництва м'яса, що пов'язано з нарощуванням обсягів тваринницької продукції, й надалі залишається нерозв'язаною.

Мета статті – з'ясування тенденцій виробництва м'яса з урахуванням обсягів виробництва впродовж останнього десятиліття та розробки стратегічних імператив пода-

льшого розвитку м'ясного тваринництва в Україні у контексті забезпечення продовольчої безпеки.

Виклад основних результатів дослідження. Україна, яка за потенціалом є одним із найбільших виробників м'яса, наразі не здатна задовольнити навіть власних потреб. Негативні процеси у вітчизняному м'ясопродуктовому підкомплексі супроводжуються скороченням поголів'я тварин, зменшенням виробництва м'яса, підвищенням капіталоємності й собівартості виробництва та зниженням рівня рентабельності. Одночасно падіння купівельної спроможності населення й високі ціни призвели до скорочення попиту на більшість видів м'ясної продукції.

Проведені дослідження вказують на те, що Україна не досягла продовольчого самозабезпечення м'ясними продуктами за рахунок функціонування власного агропродовольчого комплексу. Зокрема, фактичний рівень споживання м'яса та м'ясопродуктів, який у 2015 році становив 50,9 кг на одну особу, є значно нижчим від раціонального й відповідає тільки мінімальному нормативному значенню. Незважаючи на зростання попиту на м'ясопродукти, поголів'я в Україні продовжує скорочуватися. Значно мобільнішими галузями є птахівництво і свинарство, які інтенсивно розвиваються на базі спеціалізованих підприємств. Як наслідок, спостерігаються структурні диспропорції в пропозиції різних видів м'яса по регіонах України, а різке зниження доходів населення та високий рівень інфляції зумовлює погіршення структури його харчування через зменшення частки цінних продуктів тваринного походження [3, с.98].

Із метою забезпечення продовольчої безпеки держави, підвищення інвестиційної привабливості національного аграрного сектору, збільшення його конкурентоспроможності, забезпечення провідних позицій вітчизняної аграрної продукції на світовому ринку Міністерством аграрної політики та продовольства України розроблена Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України до 2020 року.

Стратегічними напрямками передбачається збільшення виробництва валової продук-

ції тваринництва в 2015 році до 62,3 млрд грн, у 2020-му — до 83,4 млрд грн. Обсяги виробництва м'яса у забійній масі у 2015 році заплановано збільшити до 3247 тис. т, у 2020-му — до 4365 тис. т [9].

Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 року передбачалося збільшення обсягів виробництва м'яса у 2010 році до 3,2 млн т, у 2015-му — до 5,1 млн т. У 2015 році фактичні об-

сяги виробництва м'яса у живій масі становили 3270,4 тис. т [5, 6, 7, 8]. Це показує, що прогноз державної програми стосовно збільшення обсягів виробництва м'яса виконується частково.

Обсяг виробництва м'яса як основного джерела забезпечення населення м'ясопродуктами суттєво залежить від обсягу сировини, що визначається поголів'ям тварин і птиці.

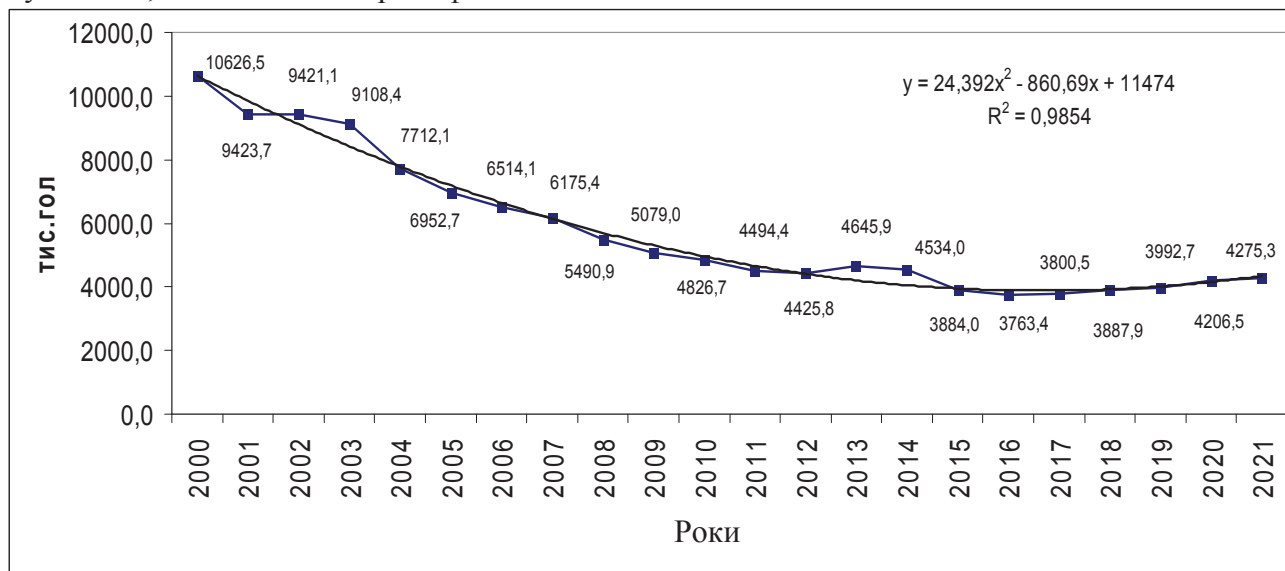


Рис. 1. Прогноз поголів'я великої рогатої худоби в Україні, тис. гол.

Джерело: Побудовано за даними [6, 7, 8].

Прогнозні показники поголів'я худоби й птиці в Україні розраховані побудовою експоненціального, лінійного, поліноміального, степеневого та логарифмічного трендів. Реальніше тенденції змін поголів'я худоби в Україні описує поліноміальна функція: $y = 24,392x^2 - 860,69x + 11474$, оскільки саме для неї значення коефіцієнта детермінації є найбільшим ($R^2=0,9854$). За результатами розрахунків у 2021 році прогнозується досягнення 4275,3 тис. гол. поголів'я, що у 2,2 раза більше від рівня 2015 року (рис. 1, табл. 1).

Із 2000 року розподіл поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств України зазнав глибоких змін. Унаслідок різкого зменшення його кількості в сільськогосподарських підприємствах зросла питома вага господарств населення.

Найбільше поголів'я зосереджено в особистих селянських господарствах населення, де утримується близько 66,4% тварин, у тому числі 76,8% корів від усієї їх кількості.

Зосередження значної частини поголів'я великої рогатої худоби в господарствах населення, безумовно, позначилося на рівні товарності галузі й напрямках її розвитку. Основним постачальником м'ясної продукції скотарства на вітчизняному ринку є господарства населення, які мають лише кількісну перевагу в формуванні пропозиції за рахунок її надходження від більшої кількості поголів'я порівняно із сільськогосподарськими підприємствами.

Динаміку поголів'я свиней також відображає квадратичне рівняння, яке має вигляд: $y=15,839x^2-374,52x+9363,3$ ($R^2=0,4685$). У разі збереження існуючої тенденції у 2021 році очікується, що поголів'я свиней зросте до 8996,7 тис. гол., що у 1,9 раза більше, ніж у 2015 році (рис. 2, табл. 1).

Якщо в 1996 році поголів'я свиней у сільськогосподарських підприємствах перевищувало показник приватного сектору майже на 20 %, то нині, за суттєвої втрати за цей період поголів'я в сільськогосподарських

підприємствах, воно наближається до співвідношення, яке залежить від державної під-

тримки та регулювання галузі, соціальної політики, платоспроможності населення.

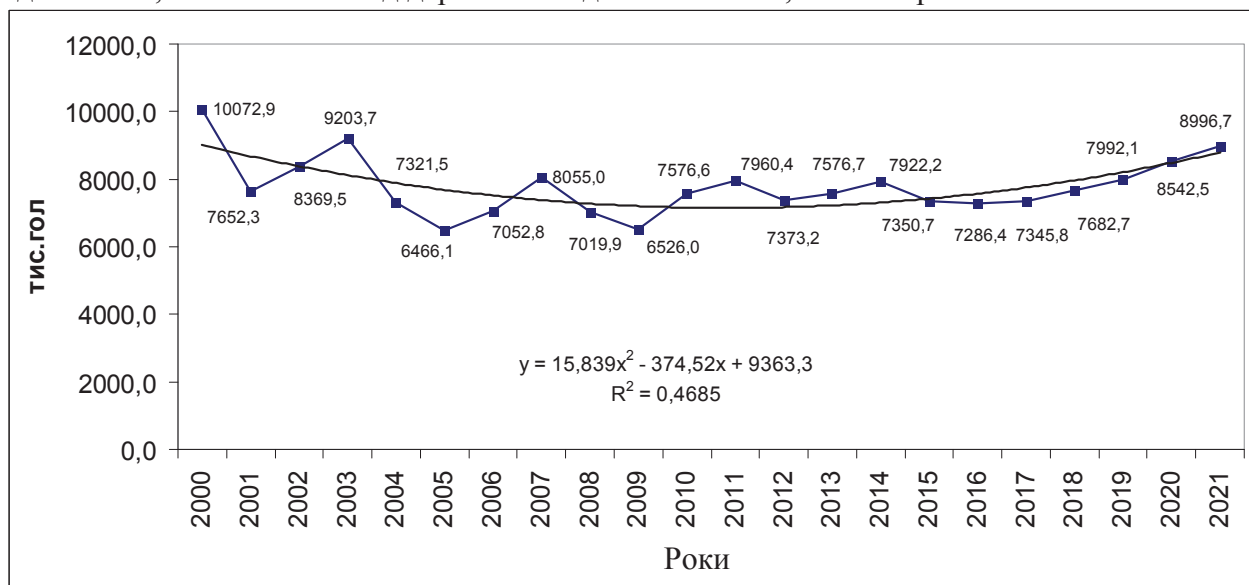


Рис. 2. Прогноз поголів'я свиней в Україні, тис. гол.

Джерело: Побудовано за даними [6 – 8].

Бройлерне виробництво завжди було одним з найефективніших у системі агропромислового комплексу України. Високий рівень механізації й автоматизації технологічних процесів дає можливість вирощувати м'ясних курчат при невеликих затратах праці та засобів із розрахунку на одиницю про-

дукції. На основі проведених розрахунків (поліноміальний тренд $y=618,78x^2-3316,9x+142206$, коефіцієнт апроксимації $R^2=0,9535$), нами визначено, що у 2021 році поголів'я всіх видів птиці досягне 375498,7 тис. гол. Це в 1,6 раза більше, ніж у 2015 році (рис. 3, табл. 1).

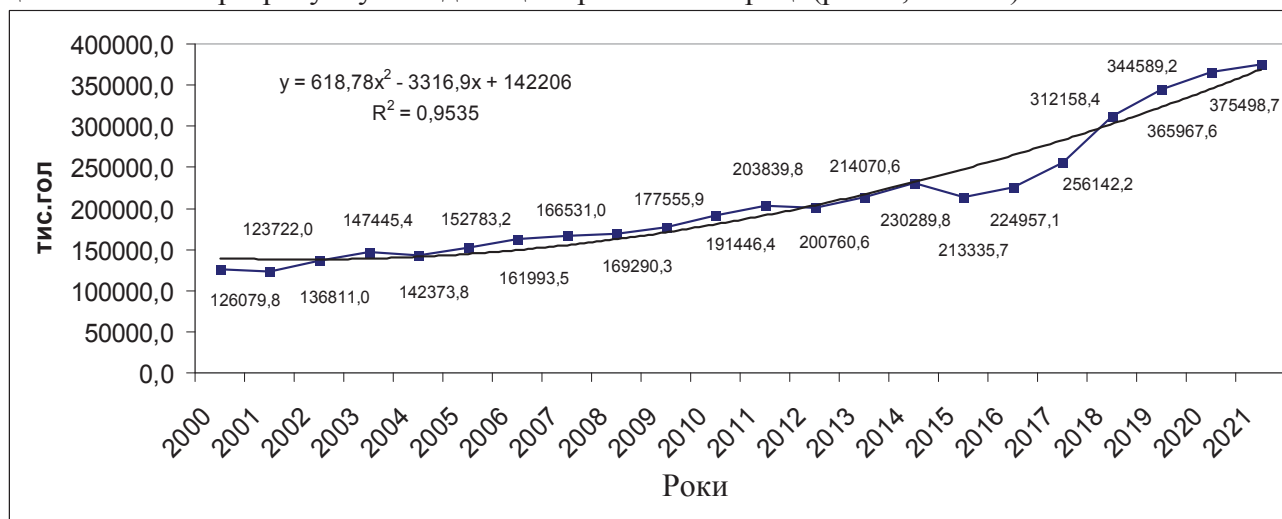


Рис. 3. Прогноз поголів'я птиці в Україні, млн гол.

Джерело: Побудовано за даними [6 – 8].

Останніми роками проблема стабільного забезпечення населення високоякісним м'ясом великої рогатої худоби за доступними цінами, а переробної промисловості – сировиною у достатній кількості почала привертати значну увагу з огляду на її зага-

льнодержавний характер і залишається однією з пріоритетних в аграрному секторі економіки, що потребує свого розв'язання в контексті формування нової парадигми доктрини продовольчої безпеки та стратегії розвитку галузі.

1. Прогноз поголів'я худоби та птиці в Україні, тис. гол.

Рік	Велика рогата худоба	Свині	Птиця
2016	3763,4	7286,4	224957,1
2017	3800,5	7345,8	256142,2
2018	3887,9	7682,7	312158,4
2019	3992,7	7992,1	344589,2
2020	4206,5	8542,5	365967,6
2021	4275,3	8996,7	375498,7

Джерело: Власні дослідження.

Усі перетворення, що відбулися в сільському господарстві України, негативно позначилися на м'ясному скотарстві. Найраціональнішим шляхом виправлення ситуації є подальше підвищення концентрації виробництва за рахунок створення умов для розвитку інтеграційних процесів у скотарстві й суміжних з ним виробництв, а також забезпечення державної підтримки та створення

нормативно-правової бази. За нашими розрахунками (поліноміальний тренд $y=1,8863x^2+28,862x+2357,4$, коефіцієнт апроксимації $R^2=0,9387$), виробництво яловичини й телятини в країні найближчими роками поступово збільшуватиметься, незважаючи на зменшення обсягів забою тварин через необхідність відновлення поголів'я стада (рис. 4, табл. 2).

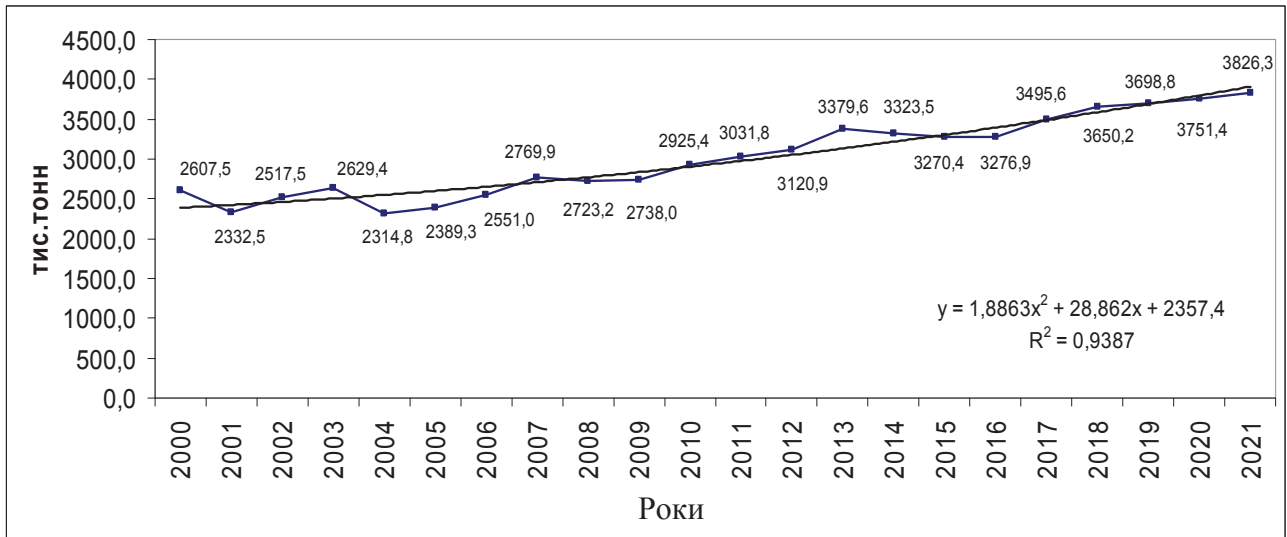


Рис. 4. Прогноз виробництва яловичини та телятини в Україні, тис. тонн

Джерело: Побудовано за даними [6 – 8].

Вихід галузі із кризового стану можливий лише за умов формування еквівалентного ціноутворення на продукцію та застосування сучасних ресурсозберігаючих технологій.

Нарощування обсягів виробництва м'яса великої рогатої худоби повинно забезпечуватися через: поліпшення відтворення стада в скотарстві, розробки й запровадження нових методів розведення, селекції та відтворення поголів'я, зниження кількості ялових корів і загибелі тварин; розширення вирощування гібридного поголів'я; доведення рівня забезпечення тварин якісними кормами до нормативно обґрунтованого показника; використання переваг комплексної меха-

нізації й автоматизації виробничих процесів у галузі; поглиблення спеціалізації та концентрації виробництва; проведення технічного переозброєння й автоматизації виробничих процесів; оптимізацію кількості утримуваного поголів'я молодняку великої рогатої худоби до раціональних науково обґрунтованих параметрів і розширення мережі фірмової торгівлі м'ясопродуктами.

Прогнозовані розрахунки вказують на можливість зростання виробництва свинини, що в результаті задовольнить внутрішній попит країни. Виробництво її конкурентоспроможне, що дасть можливість з імпортера перетворитися на експортера свинини,

однак Україна має конкурентів на зовнішньому ринку, а саме країни ЄС, Канада, США та Бразилія. За рахунок впровадження сучасних технологій, підвищення інтенсифікації виробництва прогнозуємо, що у 2021 році буде вироблено 1509,4 тис. т свинини, що в 2,7 раза більше від обсягів 2015 року (рис. 5, табл. 2). Проте, приділяю-

чи увагу прогнозним обсягам виробництва свинини, слід враховувати, що нині аграрне виробництво в цілому і свинарство зокрема зорієнтовані на ринковий попит, тому його ефективність залежить від конкурентоспроможності на внутрішньому й зовнішньому ринках.

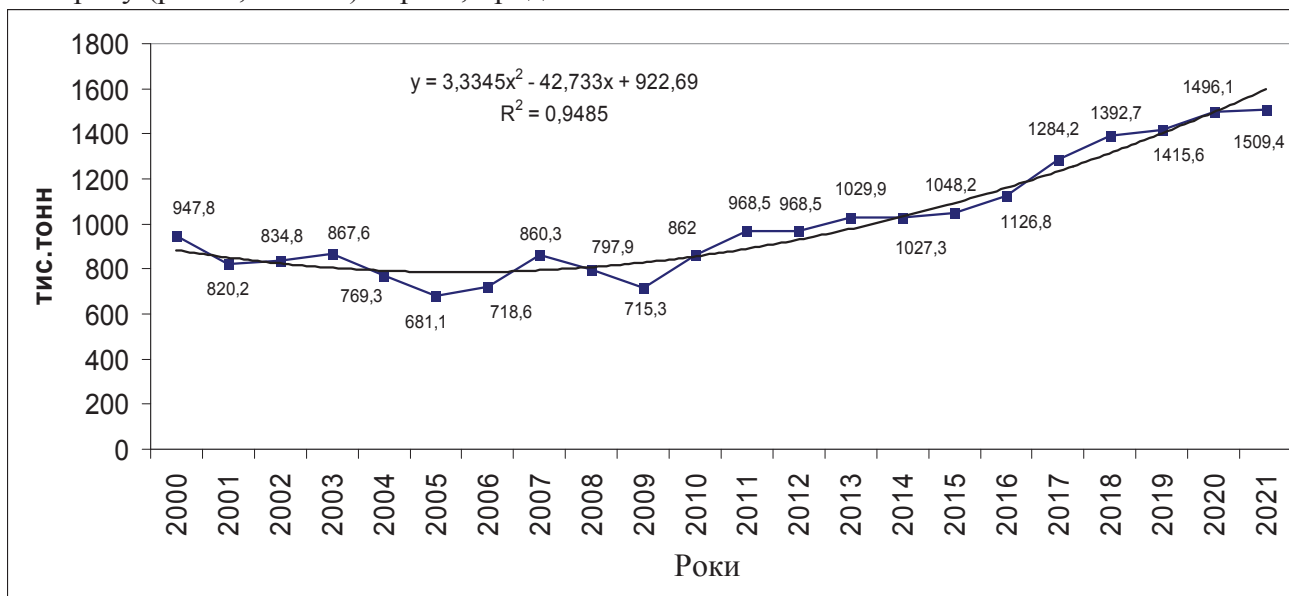


Рис. 5. Прогноз виробництва свинини в Україні, тис. тонн

Джерело: Побудовано за даними [6 – 8].

Соціально-економічні умови, що склалися останніми роками, ставлять перед галуззю свинарства завдання, розв'язання яких зможе забезпечити внутрішню потребу у високоякісній свинині, а також поліпшення її конкурентоспроможності та використання як додаткових джерел валютних надходжень до бюджету країни.

Позитивні тенденції підвищення ефективності виробництва продукції свинарства відображають натуральні показники, насамперед середньодобові прирости молодняка, які повинні бути в межах 600-800 г. При такій продуктивності свинина завжди буде рентабельною та високодохідною. Такі показники досягаються за рахунок повноцінної годівлі тварин усіх вікових груп, оптимальних умов утримання, а також використання сучасних селекційно-генетичних методів у племінній роботі при чистопородному розведенні, схрещуванні й гібридизації свиней тощо.

Особливістю сучасного стану розвитку галузі птахівництва впродовж останнього

десятиліття є динамічне зростання поголів'я птиці усіх видів, нарощування обсягів виробництва, збільшення внутрішнього попиту та експорту продукції. Значне зростання виробництва м'яса птиці стало можливим передусім за рахунок будівництва в Україні сучасних високотехнологічних птахофабрик і комплексів, які забезпечені технікою й обладнанням як провідних світових, так і вітчизняних виробників.

У результаті проведеної модернізації та залучення інвестицій, а також впровадження кращих іноземних і вітчизняних технологій виробниками м'яса птиці досягнуто позитивної динаміки виробництва продукції та збільшення питомої ваги м'яса птиці в структурі виробництва всіх його видів.

Підвищений попит на м'ясо птиці стимулює нарощування його обсягів на промисловій основі, насамперед виробництва бройлерів як скороспілої й високопродуктивної птиці. За нашими розрахунками (поліноміальний тренд $y=2,0358x^2+63,248x+206,14$, коефіцієнт апроксимації $R^2=0,9821$), засто-

совуючи сучасні засоби механізації та автоматизації технологічних процесів при невеликих затратах праці й засобів із розрахунку

на одиницю продукції, товаровиробники зможуть виробити у 2021 році 2626,9 тис. т м'яса птиці (рис. 6, табл. 2).

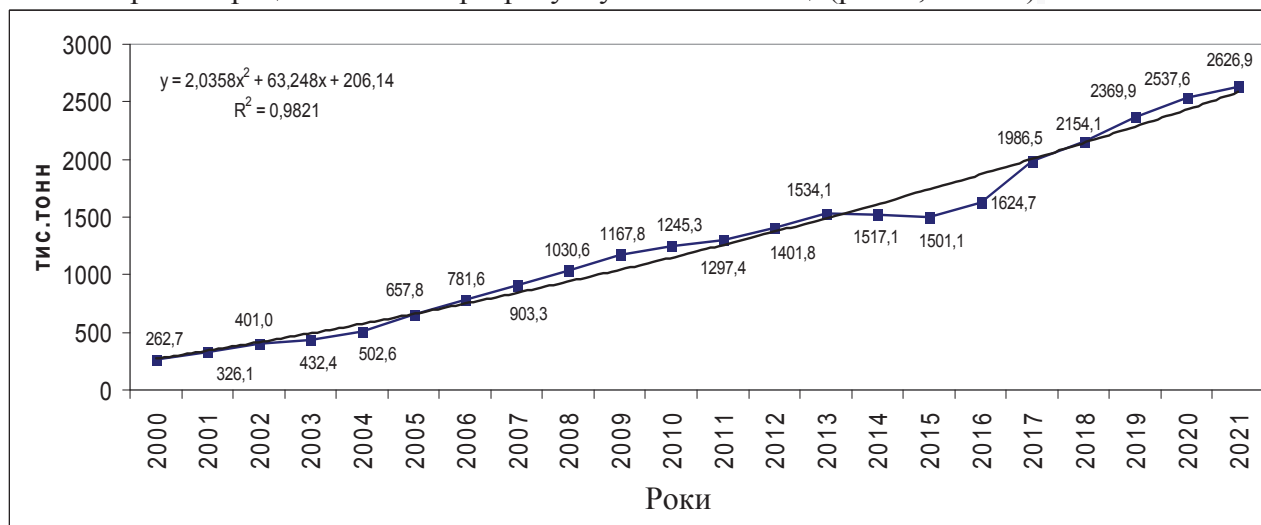


Рис. 6. Прогноз виробництва м'яса птиці в Україні, тис. тонн

Джерело: Побудовано за даними [6 – 8].

Жодна з галузей тваринництва за останні 10-15 років не мала такої позитивної динаміки росту, як птахівництво. Цей досвід необхідно узагальнити для подальшого відродження інших, менш успішних галузей тваринництва. Водночас, можливості внутрішнього ринку щодо забезпечення стійких показників зростання виробництва об'єктивно обмежені через його перенасичення продукцією галузі.

Для досягнення прогнозованих обсягів м'яса необхідно визначити пріоритетні напрями стабілізації та розвитку підприємств з

виробництва м'яса, що повинні ґрунтуватися на підвищенні продуктивності тварин, умов їх утримання, забезпеченості кормами, поліпшенні стану племінної роботи, використанні комплексної механізації й інтенсифікації та раціональних форм організації й оплати праці. У цілому за результатами прогнозування ідентифіковано позитивні тенденції змін результативності діяльності виробників м'яса. Зокрема, у 2021 році вітчизняні товаровиробники зможуть виробити 7962,6 тис. т м'яса (табл. 2).

2. Перспективи виробництва м'яса в Україні, тис. т

Рік	Усього	У тому числі		
		яловичина	свинина	м'ясо птиці
2016	6028,4	3276,9	1126,8	1624,7
2017	6766,3	3495,6	1284,2	1986,5
2018	7197	3650,2	1392,7	2154,1
2019	7484,3	3698,8	1415,6	2369,9
2020	7785,1	3751,4	1496,1	2537,6
2021	7962,6	3826,3	1509,4	2626,9

Джерело: Власні дослідження.

На перспективу прогнозуємо розвиток великотоварного на базі сільськогосподарських підприємств, фермерських дрібнотоварних господарств і виробництва, спрямованого переважно на самозабезпечення, на базі господарств населення. У стратегічній перспективі сільськогосподарські підприємства, які допустили значний спад виробниц-

тва, мають забезпечити збалансоване, ефективне виробництво, яке функціонує на інноваційній основі, за досконалої структури галузей. Сільськогосподарські підприємства розвиватимуться вищими темпами, оскільки вони мають потенційні можливості поряд з невеликими особистими господарствами.

З огляду на посилення процесів інтеграції України у світовий економічний простір зростає необхідність формування моделі продовольчої безпеки, заснованої на врахуванні не тільки нинішніх потреб споживачів країни у високоякісних та економічно доступних продовольчих продуктах, а й продовольчих потреб майбутньої чисельності населення у середньо- та довгостроковій перспективі. Аналіз світової практики продовольчого забезпечення показує, що воно має три рівні : оптимальний 2500–3000 Ккал; недостатній 1500–2500; критичний 1500 Ккал. Держави гарантують, тобто беруть на себе зобов'язання і відповідальність, що продовольче забезпечення буде не менше 60% від раціонального. Разом із тим держава здійснює відповідний регуляторний вплив для того, щоб продовольча система гарантувала з основних продуктів харчування продовольчий мінімум, зокрема норма споживчого потенціалу м'яса й м'ясо-продуктів становить 83 кг на людину з розрахунку на 100 кг ваги, тобто забезпечувала продовольчу безпеку країни.

Підсумовуючи результати дослідження, зазначимо, що розвиток м'ясопродуктового підкомплексу – потреба збалансованого харчування та підвищення працездатності населення. Продукти харчування, у т. ч. м'ясопродукти, мають бути у широкому асортименті й прийнятної якості. Це, в свою чергу, вимагає комплексного відродження тваринницької галузі, для забезпечення якого слід запровадити дієвий економічний механізм, що має ґрунтуватися на поєднанні державного регулювання та саморегулювання, впровадженні інноваційних продуктів і технологій, досягненні збалансованості цінової, кредитної й податкової політики.

Висновки. Обов'язковою умовою ефективного ведення м'ясного тваринництва має бути правильний підбір технології виробництва продукції з урахуванням місцевих умов, а також впровадження ресурсозберігаючих технологічних процесів за рахунок механізації. Крім того, підприємства з виробництва всіх видів м'яса та м'ясопродуктів мають бути укомплектовані високопродуктивними тваринами й використовувати раціональні системи їхньої годівлі, що забезпечуватиме максимальне перетворення накопиченої енергії у природи живої маси. Водночас відродження підприємств галузі м'ясного тваринництва наразі неможливе без виваженої державної підтримки їхньої діяльності – це не лише самоціль аграрного сектору економіки, а також нагальна потреба сьогодення, оскільки для збалансованого харчування та підвищення працездатності населення продовольчі товари мають бути у широкому асортименті й високої якості. Це, в свою чергу, вимагає комплексного відродження тваринницької галузі, для забезпечення якого слід запровадити дієвий економічний механізм, що має ґрунтуватися на поєднанні державного регулювання та саморегулювання, застосуванні інноваційної діяльності в сфері сільського господарства, досягненні збалансованості цінової, кредитної й податкової політики.

Подальші дослідження проблеми полягають у вивченні та емпіричному дослідженні факторів, які можуть впливати на розраховані перспективні параметри виробництва м'яса та у визначенні інструментарію оцінювання загроз ефективності галузі з урахуванням особливостей розвитку аграрного сектору України та з погляду забезпечення продовольчої безпеки в контексті національної безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про продовольчу безпеку України» № 11378 від 24.10.2012 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.
2. Березівський П.С. Стратегічні пріоритети розвитку м'ясного скотарства / П. С. Березівський // Сталій розвиток економіки. – 2011. – № 6. – С. 165–169.
3. Зось-Кіор М.В. Управління якістю і конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств в умовах глобалізації економіки / М.В. Зось-Кіор, Н.С. Соколова: моногр. – Луганськ: ЛНАУ, Елтон-2, 2012. – 244 с.
4. Керсанюк Ю.В. Ринок м'яса ВРХ в Україні: проблеми і перспективи / Ю.В. Керсанюк [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua>.
5. Методичні рекомендації щодо формування регіональних виробництв у м'ясопродуктовому підкомплексі / В.Я. Месель-Веселяк, О.В. Мазуренко. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. – 72 с.

6. Сільське господарство України 2015. Стат. зб.; [за ред. Ю. М. Остапчука]. – К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”. – 2016. – 370 с.

7. Стан тваринництва в Україні у 2015 році. Стат. бюл. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

8. Статистичний збірник: Тваринництво України за 2015 рік; [за ред. Н. С. Власенко; відп. за вип. О. М. Прокопенко]. — К., 2016. — 212 с. — (Держстат України).

9. Схвалено проект Стратегії розвитку аграрного сектору економіки до 2020 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.

10. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України : моногр. / [М. В. Гладій, П. Т. Саблук, Н. Г. Копитець та ін.]; за ред. М. В. Гладія. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 354 с.

11. Франчук В.І. Особливості організації системи економічної безпеки вітчизняних акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки [Текст] : моногр. / В. І. Франчук ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Львів, 2010. – 440 с.

12. Economic security of the Czech Republic / Sudan O.L. / Investment Management and Financial Innovations / www.eduknigi.com.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2017 р.

Фахове рецензування – 18.05.2017 р.

*

УДК 631.115 (1.6.7)

*В.К. ЗБАРСЬКИЙ, доктор економічних наук, професор,
професор кафедри*

*Ю.Ю. АЛЕКСЄЄВА, аспірант**

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Особливості трансформації сільських домогосподарств у сімейні фермерські господарства

Постановка проблеми. На відміну від особистого селянського господарства фермерське господарство – це форма підприємницької діяльності громадян зі створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою й реалізацією з метою одержання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства відповідно до закону. Отже, принциповими відмінними ознаками між ними є: статус юридичної особи, підприємницька діяльність, товарний характер та кінцевий результат – прибуток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням розвитку різних форм господарювання в сільському господарстві займалися відомі вітчизняні й зарубіжні

вчені, серед яких відзначимо А. Богданова [1], В.К. Збарського [4; 5], М.М. Кропивка [3], М.Й. Маліка [2], І.В. Прокопу [12], П.Т. Саблука [11], О.М. Шпичака [6], М.Г. Шульського [7], О.В. Чаянова [13], А.Н. Енгельгардта [10] та багатьох інших.

Однак на нинішній час ще не розв'язано низку проблем, що стосуються удосконалення економічного механізму розвитку різних форм господарювання в сільському господарстві. Зокрема, не визначено оптимальні розміри сільськогосподарських підприємств, здатних до ефективного господарювання в умовах ринкового середовища, пріоритетні напрями ринкових перетворень у сільському господарстві й перспективи розвитку кооперативної та акціонерної форм господарювання тощо.

Мета статті – уточнити сутність поняття «сімейна ферма», обґрунтувати необхідність трансформації особистих селянських господарств у сімейні фермерські господарства.

* Науковий керівник – В.К. Збарський, доктор економічних наук, професор.

© В.К. Збарський, Ю.Ю.Алексєєва, 2017